«Ρωμιοσύνη» – Ιδεολογία και Αθλιότητα του Νέου Εθνικισμού

Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος

Όλα τα ΄χε η Μαργιορή, ο Ντεριντά της έλειπε [1]

Η κριτική του καπιταλιστικού καταναλωτισμού από μια σκοπιά που ταυτίζει την κούφια λουσομανία της λαϊκής εκείνης Μαργιορής με τα ταξίδια που πάντοτε έκανε η σκέψη κάθε έθνους έξω από τα χωρικά ύδατα της «ιθαγένειάς» της, αποπειράται σήμερα να περιχαρακώσει αυτά που εννοεί ως «αξίες» μέσα στα όρια της αυθαιρεσίας της λησμονώντας ότι η αποδημία και η περιπλάνηση υπήρξαν κατεξοχήν ιδιότητες της σκέψης – είτε «δυτικής» είτε «ανατολικής. Η ξενοφοβία και ο πνευματικός φτωχοπροδρομισμός δεν συνιστούν σώνει και καλά «καταγωγικότητα»· και αντίστροφα, η αποδημία δεν σημαίνει ούτε απουσία «ριζών» ούτε ιστορική ασυνειδησία. Όσοι το λησμονούν και καταγγέλλουν μηχανικά και μονότονα την «κατασκευή πνευματικών “προτύπων” με ξένα καλούπια», όσοι θεωρητικοποιούν τα συνθήματα της ημέρας ανταγωνιζόμενοι τον ποδοσφαιρικό εθνικισμό των κομμάτων, αποτελούν και οι ίδιοι ένα μέρος του στόχου εναντίον του οποίου νομίζουν ότι βάλλουν· γιατί τα καλούπια που αναπαράγουν την αθλιότητά μας μπορεί κάλλιστα να είναι ντόπια: η φιλοπρόοδη απομυθοποίηση του Παπαδιαμάντη και η φιλορθόδοξη αναμυθοποίησή του διεκδικούν τις ίδιες έδρες στα πανεπιστήμιά μας.

Όσο για τη Μαργιορή της παροιμίας εκφράζει πάντα την εκάστοτε ελληνική πραγματικότητα –οπότε εμάς λόγος δεν μας πέφτει. Με αυτό δεν θέλουμε να εκφράσουμε την παραίτησή μας από την κριτική παρόμοιων νεοπλουτικών φαινομένων αλλά ίσα ίσα την υποψία μας για μια κριτική γλώσσα που περιέχει την αυτοαναίρεσή της, καθώς βιάζεται να εγκαταστήσει μια νέα θετικότητα εγκλωβίζοντας τα ερωτηματικά και τα κίνητρα της σκέψης στις αιώνιες σωτηριολογικές λύσεις της –γιατί επιμένει

να προσφέρει «λύσεις» και εκεί ακόμη που λύσεις δεν υπάρχουν. Πίσω λοιπόν από τις παροιμίες για τους φερετζέδες της Μαργιορής δικαιούμαστε να υποψιαζόμαστε πάντα μιαν ορθοδοξία. Είναι παρατηρημένο πως πίσω από την καταφορά εναντίον του άμοιρου Καρτέσιου που του φορτώνουνε όλες τις αμαρτίες του ορθολογισμού και του καπιταλισμού (αυτά πάνε πάντα μαζί!), ακολουθεί με τελετουργική τάξη ο ενταφιασμός του Ντοστογιέβσκι[2] μέσα στο ίδιο ορθόδοξο θυμίαμα που έπνιξε και τον δικό μας Παπαδιαμάντη. Γιατί τελικά καλούμαστε, ούτε λίγο ούτε πολύ, να αποστρέψουμε το βλέμμα από το «αδιέξοδο της δυτικής σκέψης» και να εγκολπωθούμε την «άλλη στάση», αυτήν που «στην Ανατολή παραδίδεται σαν μέγιστη πνευματική κληρονομιά»: το «ορθόδοξο» βίωμα του Ντοστογιέβσκι ή του Παπαδιαμάντη.

Σαν να ΄ταν από κόσμους διαφορετικούς ο Νίτσε και ο Ντοστογιέβσκι ή σαν να μην ήταν η ιστορία της ανθρώπινης σκέψης μια ιστορία των αδιεξόδων της.

Ωστόσο θα πρέπει να πούμε ότι η «στηλιτευτική» αυτή παρέμβαση που ξεκινάει από εθνοκεντρική, λαϊκιστική και φιλορθόδοξη αφετηρία αναπτύσσεται κάποτε σε γοητευτική επιθετικότητα: «Νεολαίοι και δεσποινάρια κυκλοφορούν με ογκώδη βιβλία του Αλτουσέρ και του Λακάν, αναφομοίωτα και αυτά, όπως και τόσα άλλα, απόλυτα βέβαιοι ότι η οποιαδήποτε ενασχόληση με φουστανέλες, μελό και φαρσοκωμωδίες είναι συνώνυμη της γελοιότητας και ότι ο Βιζυηνός είν’ ένας επαρχιακός ηθογράφος, ενώ ο Γιάντσο είναι μέγας επαναστάτης της γραφής».[3]

Κατά την ανάγνωση του πιο πάνω εδαφίου, την πρώτη απολαυστική γεύση ακολουθεί αμέσως η αίσθηση πως εδώ υπάρχει κάποιο τέχνασμα, πως η αλήθεια κάπου μπερδεύεται με το ψέμα. Γιατί, εντάξει: οι θλιβεροί «νεολαίοι» και τα γνωστά «δεσποινάρια», υπάρχουν γύρω μας. Το θέμα είναι τι αντιπροσωπεύουν, τι εκφράζουν για τον επικριτή τους. Κι εδώ ακριβώς έγκειται η παγίδα: στο ότι τους αποδίδεται, δίκην κατηγορήματος, ένας τρόπος σκέψης που η ουσία της όχι μόνο δεν εκπροσωπείται απ’ αυτούς αλλά μάλλον συκοφαντείται στο πρόσωπό τους.

Παραδείγματος χάριν: Η φράση που προαναφέραμε μας λέει ότι αυτοί οι εκ προοιμίου ρηχοί και ανόητοι και μαϊμουδίζοντες «νεολαίοι» είναι «απόλυτα βέβαιοι ότι η ενασχόληση με φουστανέλες και φαρσοκωμωδίες είναι συνώνυμη της γελοιότητας».

Δεν θα συζητήσουμε τώρα τη γνώμη που φέρονται ότι έχουν οι μοντερνίζοντες νεαροί περί «φουστανέλας» κλπ. Το θέμα είναι ποιος ο πραγματικός στόχος –γιατί βέβαια στόχος δεν είναι οι αναγνώστες του Λακάν αλλά αυτός που ήταν και θα είναι πάντα: η κριτική σκέψη, αυτή η κακορίζικη, αρνητική, «αρρωστημένη» διάθεση που δεν αφήνει κανένα αστό στη χώνεψή του, κανένα φασισμό στην ευτυχία του, κανένα πιστό στην ησυχία του ύπνου του. Αυτή η διάθεση είναι που πρέπει να χτυπηθεί παντού.

Η γνώμη λοιπόν για την «ενασχόληση με τις φουστανέλες» δεν υπάρχει καθ' εαυτήν· αποτελεί το σύμβολο μιας στάσης που καλούμαστε να απορρίψουμε. Κι αυτό που καλούμαστε να απορρίψουμε δεν είναι απαραιτήτως κάτι ανόητο· το κάνουμε όμως να φανεί τέτοιο, όταν το «εκθέτουμε» σε χείλη ανοήτων. Το τέχνασμα ολοκληρώνεται στο κλείσιμο της φράσης: «…και [είναι απόλυτα βέβαιοι] ότι ο Βιζυννηνός είν' ένας επαρχιακός ηθογράφος, ενώ ο Γιάντσο είναι ένας μέγας επαναστάτης της γραφής». Το έμμεσο –και αθέμιτο –κέρδος που προσπορίζεται ο χρήστης αυτής της λογικής είναι διπλό:

1. Όποιος πετάει στα σκουπίδια τις φουστανέλες είναι, υποτίθεται, υποχρεωμένος να κάνει το ίδιο και για το Βιζυηνό. Του απαγορεύεται η επιλογή – ή Βιζυηνός συν φουστανέλα ή τίποτα.
2. Όποιος πετάει στα σκουπίδια τις φουστανέλες θεωρείται υποχρεωμένος να δέχεται τον Γιάντσο σαν «μέγα επαναστάτη της γραφής».

Συμπέρασμα α.: Η απόρριψη της «φουστανέλας» (πρέπει να) σημαίνει απόρριψη και του Βιζυηνού.

Συμπέρασμα β.: Η απόρριψη της «φουστανέλας» (πρέπει να) σημαίνει αποδοχή του «μοντερνισμού» -όπερ έδει δείξαι.

Από το σημείο αυτό θα μπορούσε να ξεκινήσει μια σειρά αντιρρήσεων εναντίον των συμπερασμάτων αυτής της μεθόδου με την απλή υπενθύμιση του μονίμως αποσιωπούμενου γεγονότος ότι ακριβώς η ιδεολογία της «ιθαγένειας» και της «ελληνικότητας», δηλ. η ιδεολογία του αστικού εθνικισμού, είναι αυτή που παραμέρισε τον Βιζυηνό. Ο ισχυρισμός μας αυτός παύει να ηχεί τόσο παράδοξα, άμα αναλογιστεί κανείς σε τι εθνικιστικά αγκωνάρια θεμελιώθηκε η γλωσσική και πολιτική «προοδευτικότητα» του ψυχαρισμού. Γιατί η ιδεολογία της «ανακαίνισης» ή της «αλλαγής» και η –πολιτική –«αξιοποίηση των γηγενών δυνάμεων», η εκμετάλλευση της «αγιασμένης» λαϊκής μας παράδοσης και ο βενιζελικός εθνικισμός φτάσανε χέρι χέρι την πρόοδο της «ψωροκώσταινας» εκεί που τελικά τη φτάσανε. Θέλουμε να πούμε δηλαδή ότι πράγματι χρειάστηκε η Μαργιορή τον Ντεριντά της, όπως χρειάστηκε κάποτε και τον Βενιζέλο της ή τον Μεταξά της.

Καλό θα είναι μάλιστα να μην ξεχνάμε ότι ο Μεταξάς είναι αυτός που αναδείχτηκε ο αξιότερος ιδεολογικός χρήστης της παροιμίας της Μαργιορής, όταν ανάμεσα στους παγκόσμιους εθνικισμούς καλλιεργούσε κι αυτός το περιβολάκι του «Γ΄Ελληνικού Πολιτισμού» κόντρα στους «Εβραίους καπιταλιστές», στους «μπολσεβίκους» και στους παρακμασμένους «Φραγκολεβαντίνους». Πάει βέβαια καιρός που το περιβολάκι εκείνο δόθηκε αντιπαροχή, ωστόσο το μεσοπολεμικό σύνδρομο της «ελληνικότητας» ανθοβολάει ακόμα κάπου ανάμεσα στα κλαρίνα της φαντασίας και τα κλαρίνα της Ομόνοιας: «Επιστροφή στις ρίζες» του μπετόν, εκεί που η ιδεολογία του «νέου ελληνισμού» συναντάει την ελληνική πραγματικότητα. Ο εθνικός μας Καραγκιόζης, ο «Χόμο καταφέρτζικους[4]» της μετεμφυλιοπολεμικής ανοικοδόμησης, αποθεώνεται σκαρφαλωμένος στον ένατο όροφο της Ρωμιοσύνης.

Κι από κοντά και το «πνεύμα». Φυλλάδες «κουλτούρας» και φυλλάδες πολιτικής ύπνωσης αναμασάνε τα ιδεολογήματα της «παράδοσης» και της «ιθαγένειας», παπάδες και «κομμουνιστές» ξορκίζουνε τα «ξενόφερτα» καλούπια, κι ενώ όλοι μαζί τρώμε, δουλεύουμε και ονειρευόμαστε αμερικάνικα μας φταίει (πάλι!) η

… «δυτική σκέψη» -ο Καντ, ο Νίτσε και ο Μαρξ. Αυτό μας μάρανε! Εδώ πέφτουνε σφαλιάρες απανωτές κι εμείς φιλοσοφούμε πατριωτικά: Τουλάχιστον οι καρπαζιές που τρώμε να είναι από το χέρι του δικού μας αφεντός, για να μπορούμε να τις δεχόμαστε με εθνική υπερηφάνεια. Αυτό είναι το ζήτημα.

Εν τω μεταξύ εφημεριδοβιομήχανοι (εντόπιοι, εντοπιότατοι) με το ιδεαλιστικό ρύγχος τους μέσα στη λάσπη του κέρδους (εθνικού, εθνικότατου) και της εξουσίας (ελληνικής, ελληνικότατης) ρεύονται τα «αντιδυτικά» τους συνθήματα και βάζουν διανοούμενούς τους να μας θυμίζουνε πόσο αμαρτωλή είναι η δυτική σκέψη· λες και όλη όλη η ουσία της επικατάρατης αυτής «δυτικής σκέψης» συμποσούται στο εμπράγματο σκατό της που είναι ο καπιταλισμός –γιατί αυτό λίγο πολύ καταλήγουν να μας λένε οι νέοι μυθολόγοι της «ιθαγένειας»: «Είναι κοινός τόπος πια ότι η επιβαλλόμενη ισοπέδωση του καπιταλισμού στην παρούσα υπερκαταναλωτική του φάση συνεπάγεται και την επιβολή μιας κουλτούρας που «συμπίπτει» με τα κέντρα όπου λαμβάνονται οι γενικότερα αφορώσες τον οικονομικό και πολιτικό βίο αποφάσεις[5]». Ήτοι: ο Χέγκελ και ο Μαρξ όργανα της CIA!

Βέβαια το τι ισοπέδωση σημαίνει η πρόοδος του καπιταλισμού το νιώθουμε σ’ αυτό που χάνεται, σ’ αυτό που χλωμιάζει, ψευτίζει ή πεθαίνει κάθε μέρα γύρω μας και μέσα μας. Εκείνο που δεν ξέραμε ήταν ότι μπορούμε τάχα να ξεφύγουμε αυτή την ισοπέδωση φτωχαίνοντας τη ζωή μας ακόμη περισσότερο, κουτσουρεύοντας από το σύνολο της σκέψης την «κακή» πλευρά της, που ανήκει στη «Δύση» και κρατώντας το άλλο μισό της, την παραμυθένια και τρισένδοξη Ανατολία μας, αγνή και αμόλυντη από τη δυτική σκέψη, από τον καπιταλιστικό καταναλωτισμό και το «λογοκρατικό αδιέξοδο» -χιλιοκουρελιασμένη και παρθένα.

Αλλά πού βρίσκεται σήμερα η «Δύση» και πού η «Ανατολή»; Το περιβόητο δίλημμα του νεοελληνισμού (που επανήλθε επί κωμικοτραγικού επιπέδου με το «ανήκομεν εις την Δύσιν») καταλήγει μοιραία σε φιλολογικό καβγά χωρίζοντας στα δύο το κοινό σάπιο σανίδι που πάνω του σκιαμαχούν οι αντίπαλοι: από τη μια ο προοδευτισμός με όλους τους φροϋδομαρξοσημειολόγους

επισκόπους του και από την άλλη μια «αριστερή» λαϊκίζουσα ορθοδοξία που ποδοπατάει μονομανιακά το χιλιοτρυπημένο πτώμα της «δυτικής λογοκρατίας» -φαντάσματα που κυνηγάνε το ΄να τ' άλλο γυρεύοντας λίγο αίμα εκεί που δεν υπάρχει πια ούτε σταγόνα.

Είναι αλήθεια πως στους καιρούς μας όσοι μιλούν, όσοι μπορούν ακόμη να μιλούν, από τη θέση της «παράδοσης» θα μπορούσανε ίσως να πούνε περισσότερα και σπουδαιότερα από τους άλλους, τους «προοδευτικούς» τεχνοκράτες και μοντερνίζοντες, γιατί έχουνε -όσοι πράγματι έχουνε- και σπουδαιότερα πράγματα να υπερασπιστούνε απέναντι σε μια «πρόοδο» που αλέθει τα πάντα. Φοβάμαι όμως πως η υπεροχή τους και το δίκιο τους βαστάει τόσο μόνο όσο οι ίδιοι κρατιούνται στην κριτική τους, δηλαδή στη στάση που οφείλουν τελικά να εγκαταλείψουν, και εγκαταλείπουν, για να μετατρέψουν το «αδιέξοδο» σε «διέξοδο» και την άρνηση σε θέση ξεχνώντας ότι γι' αυτά τα πράγματα που λένε και υποστηρίζουν δεν μπορεί να υπάρχει καμιά θέση στον κόσμο –πως το «ξαναζωντάνεμα» της παράδοσης είναι πάντα το καραγκιοζιλίκι της παράδοσης. Γιατί, τελικά, όσο και αν το αρνούνται θεωρητικά, στην πράξη αυτό είναι, αυτό μόνο μπορεί να είναι η «ζωντανή» παράδοση, η «ζωντανή» ορθοδοξία, η «ζωντανή» τέχνη: ρεμπετολογία, μακρυγιαννισμός και ψειρολογία –καραγκιοζιλίκια. Αν μπορούσαν να το δουν αυτό οι φιλορθόδοξοι, τότε θα έβλεπαν και τούτο: ότι οι ίδιοι νεολαίοι και τα ίδια δεσποινάρια που κρατάνε στο ένα χέρι τον Λακάν θα μπορούσαν κάλλιστα να κρατάνε στο άλλο τον Μακρυγιάννη και τον Παπαδιαμάντη.

Γιατί, αν η ψευδολόγια φανφάρα της ως τώρα επίσημης γλώσσας του κράτους ξεχαρβαλώθηκε από την επταετή (1967-1974) παρά φύσιν χρήση της, η ίδια η εξουσία δεν απέμεινε βέβαια άλαλη. Η φανφάρα της περνάει τώρα ανακαινισμένη και βελτιωμένη σε άλλα χέρια. Μόνο που ο ήχος δεν αλλάζει. Έτσι μέσα στην ιδεολαγνεία μιας πολιτικής αλλαγής που δεν αλλάζει τίποτα, η λαϊκίστικη χοντροκοπιά της σημερινής εξουσίας συνοδεύει αρμονικά την κομψή υποκρισία και τον γλωσσικό καθωσπρεπισμό της δεξιάς που υποδύεται την αντιπολίτευση.

Σημειώσεις:

[1] Βλ. Γιώργη Καρυπίδη: «Το αδιέξοδο του λογοκρατικού ανθρώπου», Καθημερινή 5.4.1981
[2] Βλ. περιοδ. ΕΠΟΠΤΕΙΑ: «Γιατί είδαμε τον Ντοστογιέφσκυ ως μαρτυρία Ορθοδοξίας; Μα διότι τούτο πρωτίστως είναι. Είτε μας αρέσει είτε όχι» (Δεκ. 1981 σ.1130).
[3] Γ. Καρυπίδης, ό.π.
[4] Η έκφραση ανήκει στον Άρη Αλεξάνδρου που την χρησιμοποίησε μεταφράζοντας τον «Κοριό» του Μαγιακόβσκι.
[5] Γ. Καρυπίδης, ό.π.

Το παραπάνω κείμενο αποτελεί δοκίμιο του ποιητή Γεράσιμου Λυκιαρδόπουλου από το βιβλίο του *Η «Ρωμιοσύνη» στον παράδεισο. Σημειώσεις για μια κριτική του νεοελληνικού αντιδιανοουμενισμού* (εκδόσεις Ερασμος 1983).

Πηγή:
https://sarantakos.wordpress.com/keimena/lykiardokimia/lykiardromiosyni/